

VENEMAAL ARETATUD PLOOMIPUU SORDID EESTIS

H. Jänes, A. Pae

Sissejuhatus

Ploomipuude edukal kasvatamisel on Eestimaal väga oluline, et sort oleks piisavalt talvekindel, sest suhteliselt pehmete talvede kõrval satub vähemalt kord 10–15 a. jooksul olema eriti pakaseline talv, mis ploomipuid väga tõsiselt kahjustab. Enne II maailmasõda kasvatati Eestis peamiselt Lääne-Euroopast sissetoodud sorte. Karm 1939/40. a. talv ja veel järgmisedki sõjaaegsed talved tegid õrnematele viljapuudele, sealhulgas ploomipuule, väga palju paha. Kui 1939. a. loenduse järgi oli Eestis 527 374 ploomipuud, siis 1945. a. oli neid järele jäänud vaid 36 695 (Jaama, Jaama, 1990). Aretustöö ploomipuudega algas Pollis 1945. a., kui Polli Aianduse Instituuti tuli tööle Julius Eslon. Eesmärgiks oli luua uus ploomisortiment, mis oleks küllaldaselt talvekindel, et pidada vastu rängemate talvede kriitilistele temperatuuridele. J. Eslon alustas sordikollektsiooni loomisest, kuhu ta eelkõige kogus üle kogu Eestimaa sõjajärgsetest karmidest talvedest järelejäänud kohalikke ploomisorte ja vorme (Jänes, Pae, 1998). Samuti tõi ta Polli hulgaliselt talvekindlamaid sorte Venemaalt, kus juba tol ajal oli ploomipuu sordiaretus tulemuslik. Kõiki neid sorte püüdis ta kasutada lähtevanematena oma aretustöös. Nii on sort 'Polli viljakas' saadud ristamiskombinatsioonist 'Skorospelka krasnaja' × 'Emma Leppermann', 'Eslooni varane' ja 'Polli varane' aga sortide 'Skorospelka kruglaja' ja 'Ruth Gerstetteri' ristamisest. Viimase 60 aasta jooksul on Venemaal aretatud hulgaliselt häid ja talvekindlaid ploomipuu sorte ning seetõttu on igati otstarbekas ja kasulik tutvustada sealt selliseid, mis aitaks meie ploomisortimenti tõhusalt täiendada. EPMÜ Polli Aianduse Instituudi kollektsiooniaias on praegu kohalike ja mujalt pärinevate sortide kõrval ka üle 20 Venemaalt tutvusteeritud ploomipuu sordi, millest osa ei ole veel kandeikka jõudnud. Käesoleva uurimistöo ülesandeks on vaadelda Venemaal aretatud sortide sobivust Eestis kasvatamiseks.

Materjal ja meetodika

EPMÜ Polli Aianduse Instituudi ploomikollektsiooni vanemas, 1981.–1982. a. rajatud aias kasvavad 'Pamjat Timirjazeva', 'Renklod kolhoznõi' ja 'Tambovskaja'. Nooremas kollektsiooniaias, mis on rajatud 1988.–1990. a., kasvavad 'Euraasia 21', 'Etjud', 'Iskra', 'Kantemirovka', 'Mirnaja', 'Renklod Haritonovoi', 'Renklod Jenikejeva', 'Smolinka', 'Tulskaja tšernaja', 'Volžskaja krassavitsa' ja 'Zaretsnaja rannaja'. Vanemas aias on puud istutatud vastavalt skeemile 3×6 m, nooremas 4×5 m. Uurimistöo sortidega vanemas aias toimus ajavahemikul 1990–2001, nooremas aias 1995–2001. Uurimistöo käigus hinnati sortide talvekindlust, haiguskindlust, saagikust, vilja kvaliteeti ja biokeemilisi näitajaid. Vilja maitset ja välimust hinnati 5-pallilise skaala järgi, kus 5 on "väga hea". Viljade biokeemilise koostise andmed on saadud Polli Aianduse Instituudi biokeemia laboratooriumist.

Katsetulemused ja arutelu

Huvitav on märkida, et Venemaa ploomiaretajad on oma aretustöös väga palju ja sealjuures tulemuslikult kasutanud sorti 'Skorospelka krasnaja'. See on eelkõige tingitud sordi väga heast talvekindlusest ning varavalmivusest Venemaal (Еникеев, 1960). Polli sordikollektsioonis 'Skorospelka krasnajat' praegu kahjuks enam ei ole, kuid meil on viis sorti: 'Iskra', 'Mirnaja', 'Pamjat Timirjazeva', 'Renklod Jenikejeva' ja 'Volžskaja krassavitsa', kus ta on üheks lähtevanemaks. Kuigi 'Skorospelka krasnaja' on talvekindel ja varavalmiv, on tal siiski liiga väikesed viljad, mille maitseomadused jätvavad soovida. Seetõttu on sellele sordile ristamispartneriteks valitud enamasti niisugused sordid, millel on hea maitse ja suur vilj. Näiteks on nii 'Iskra' kui ka 'Pamjat Timirjazeva' saadud 'Victoria' ristamisel 'Skorospelka krasnajaga'. Viimastel aastakümnetel on Venemaal esile kerkinud mitmeid suure vilja ja väga hea maitsega huvitavaid sorte (Фефелов, Богатов, 1991). Allpool anname lühikese iseloomustuse sealt pärinevate ja meile olulisemate sortide kohta ('Etjud', 'Kantemirovka' ja 'Renklod kolhoznõi' kui perspektiivi mitteomavad on sordikirjeldustest välja jäetud). Tabelis 1 on esitatud sortide keskmised saagid, vilja mass, valmimisaeg, välimus ja maitse.

'Euraasia 21'. Keeruka aretuslooga 'La Crescendi' vabatoimlemise seemik, aretatud Mitšurinskis. Puu on keskmise suurusega ja laiuva võraga. Väga saagikas, on ka erakordselt hea talvekindlusega, õiepungade

talvekindlus jätab siiski soovida. Oma õietolmuga ei vilju, on aga heaks tolmuandjaks teistele samal ajal õitsevatele sortidele. Parimaks tolmuandjaks on talle 'Volžskaja krassavitsa', headeks tolmuandjateks aga ka 'Edinburgh', 'Ave' ja 'Emma Leppermann'. Ploom on keskmise suurusega, ümmargune, lillakaspunase värvusega. Viljaliha on kollane, keskmise tihedusega, kiuline, hea hapukasmagusa maitsega, sisaldab keskmiselt 16,4% mahla kuivainet, 9,4% suhkruid, 1,68% happeid ja 11 m% C-vitamiini. Luuseeme poollahti. Valmimisaeg augusti keskpaigas või lõpu poole. Heamaitseline lauaploom ja sobib hästi ka kompoti valmistamiseks. Vihmastel suvedel on väga tundlik luuviljaliste mädanikule.

'Tskra'. Aretatud Mittemustmullatsooni Aianduse Instituudis Moskvast 'Victoria' ja 'Skorospelka krasnaja' ristamisel. Puu on suhteliselt madalakasvuline. Väga saagikas. Nii puude tüved kui ka õiepungad on hea talvekindlusega. Pärast karmide talvede kahjustusi taastub kiiresti. Oma õietolmuga viljub hästi. Ploom on väikesepoolne, piklikovaalne, oranžikaskollasel põhjal punakaslillad täpid. Viljaliha on kollane, tihe, mahlane, aromaadne, vürtsika hapukasmagusa maitsega, sisaldab keskmiselt 12,1% mahla kuivainet, 7,0% suhkruid, 1,56% happeid ja 8 m% C-vitamiini. Luuseeme on lahti. Ploom saab valmis septembrikuu lõpu poole ja sobib hästi nii värskelt söömiseks kui ka kompoti valmistamiseks. Transpordikindel.

'Mirnaja'. Aretatud Kuibõševis 'Skorospelka krasnaja' ja 'Reine Claude de Bavay' vahelise ristamise tulemusena. Puu on suurepoolne. Saagikas. Talvekindlus on hea. Oma õietolmuga viljub hästi. Ploom on keskmise suurusega, ümarovaalne, lillakassinine, tiheda vahakirmega. Viljaliha on kollakasroheline, mahlane, õrn, hapukasmagus. Valmib augusti lõpupäeval. Sobib hästi nii värskelt kui ka kompotiks.

'Pamjat Timirjazeva'. Aretatud Mittemustmullatsooni Aianduse Instituudis sortide 'Victoria' ja 'Skorospelka krasnaja' ristamisel. Puu on keskmise kasvuga, ümmarguse, pisut rippuva võraga. Saagikus on keskmine või kehvapoolne. Talvekindlus on rahuldav. Oma õietolmuga viljub hästi. Ploom on munakujuline, kollakaspunane, tugeva vahakirmega. Viljaliha on tihe, kollane, mahlane, magushapukas. Sisaldab 16,2% mahla kuivainet, 11,6% suhkruid, 1,60% happeid ja 16 m% C-vitamiini. Ploomide maitse on mõnel aastal väga kehv. Luuseeme on poollahti. Valmib septembri keskpaigas. Hea kompotiploom.

'Renklod Haritonovoi'. Aretatud Mitšurinskis 'Althanni renkloodi' vabal tolmllemisel saadud seemne külvist. Puu on suur, hõreda püstise võraga. Saagikas. Talvekindlus on keskmine. Oma õietolmuga viljub hästi. Paremad tolmuandjad on 'Renklod Jenikejeva', 'Sargen' ja 'Noarootsi punane'. Ploom on suur, ovaalne, mustjaslilla, väga tugeva vahakirmega ja silmapaistvalt hea kaubandusliku välimusega. Viljaliha on rohekaskollane, pehme ja kiuline, meeldiva magushapuka maitsega ja omapärase vürtsiga. Sisaldab keskmiselt 16,7% mahla kuivainet, 8,9% suhkruid, 1,19% happeid ja 10 m% C-vitamiini. Luuseeme on servast kinni. Valmib septembrikuu alguses. Sobib nii laua- kui ka kompotiploomiks.

'Renklod Jenikejeva'. Aretatud Mitšurinskis 'Skorospelka krasnaja' ristamisel 'Vengerka italjanskajaga'. Puu on keskmise suurusega, laiuva võraga. Saagikas. Talvekindlus on hea. Oma õietolmuga viljub rahuldavalt. Paremad tolmuandjad sordid on 'Renklod Haritonovoi', 'Tartu punane' ja 'Noarootsi punane'. Ploom on suurepoolne, lapikovaalne, pruunikaslilla. Viljaliha on rohekaskollane, tihe, meeldiva hapukasmagusa maitsega, sisaldab keskmiselt 14,0% mahla kuivainet, 7,8% suhkruid, 1,66% happeid ja 9 m% C-vitamiini. Luuseeme on lahti. Valmib septembri keskpaigas. Sobib nii laua- kui ka kompotiploomiks.

'Smolinka'. Aretatud Mittemustmullatsooni Aianduse Instituudis Moskvast 'Otšakovskaja želtaja' ja 'Oullinsi renkloodi' ristamisel. Puu on suur, kitsa püramiidja võraga. Saagikas. Talvekindlus on keskmine. Oma õietolmuga viljub nõrgalt. Paremad tolmuandjad on 'Ave' ja 'Edinburgh'. Ploom on suurepoolne, ümarovaalne, mustjassinine, tugeva vahakirmega. Viljaliha on rohekaskollane, tihedapoolne. Hapukasmagus. Luuseeme on servast kergelt kinni. Valmib septembri algul. Sobib nii laua- kui ka kompotiploomiks.

'Tambovskaja'. Aretatud Mitšurinskis 'Renklod ternovoi' vabal tolmllemisel saadud seemnete külvist. Puu on keskmise suurusega, tiheda laiuva võraga. Väga saagikas. Talvekindlus on samuti väga hea. Oma õietolmuga viljub hästi. Ploom on väikesepoolne, piklik, tumesinine. Viljaliha on kollakasroheline, keskmise tihedusega, magushapu. Luuseeme on poolkinni. Mõnel aastal on üsnagi maitsetu. Sobib rohkem töötlemiseks. Valmib septembri esimesel nädalal.

'Tulskaja tšernaja'. Peetakse 'Vengerka domašnaja' seemikuks. Puu on keskmise suurusega, laiuva tiheda võraga. Väga saagikas. Talvekindlus on väga hea. Ka õiepungad on väga hea talvekindlusega. Oma õietolmuga viljub hästi. Ploom on väikesepoolne, ümarovaalne, sinakasmust, tugeva vahakirmega. Viljaliha on rohekaskollane, pehme, hea hapukasmagusa maitsega, sisaldab keskmiselt 13,1% mahla kuivainet, 7,0%

suhkruid, 1,88% happeid ja 8 m% C-vitamiini. Luuseeme on servast kinni. Valmib septembri lõpu poole. Sobib nii värskelt tarbimiseks, kompotiks kui ka kuivatamiseks.

Tabel 1. Venemaalt pärit ploomisortide keskmine saak, vilja mass, valmimisaeg, vilja välimus ja maitse
Table 1. Average yield, fruit weight, ripening time, fruit attractiveness and fruit flavour of the introduced Russian plum cultivars

Sort <i>Cultivar</i>	Keskmine saak, kg/puu <i>Average yield per tree kg</i>	Keskmine vilja mass, g <i>Average fruit weight, g</i>	Valmimisaeg <i>Ripening time</i>	Välimus (pall) <i>Fruit attractiveness, points (1...5)</i>	Maitse (pall) <i>Flavour, points (1...5)</i>
Euraasia 21	34,0	32	Keskmine <i>Midseason</i>	4,6	4,3
Etjud	11,5	30	Keskmine <i>Midseason</i>	3,9	3,7
Iskra	25,0	23	Hiline <i>Late</i>	4,0	4,0
Kantemirovka	21,9	19	Keskmine <i>Midseason</i>	3,2	3,0
Mirnaja	23,4	31	Keskmine <i>Midseason</i>	4,1	3,9
Pamjat Timirjazeva	18,7	24	Hiline <i>Late</i>	3,7	3,2
Renklod Haritonovoi	32,4	44	Keskmine <i>Midseason</i>	4,7	4,4
Renklod Jenikejeva	25,8	34	Keskmine <i>Midseason</i>	4,3	4,3
Renklod kolhoznõi	29,2	21	Keskmine <i>Midseason</i>	3,5	3,7
Smolinka	24,7	36	Keskmine <i>Midseason</i>	4,2	4,2
Tambovskaja	36,7	21	Hiline <i>Late</i>	3,5	3,7
Tulskaja tšernaja	37,3	20	Hiline <i>Late</i>	4,1	3,9
Volžskaja krassavitsa	19,0	37	Varane <i>Early</i>	4,6	3,9
Zaretšnaja rannjaja	29,5	45	Varane <i>Early</i>	4,6	4,3

‘Volžskaja krassavitsa’. Aretatud Kuibõševis ‘Skorospelka krasnaja’ ja ‘Reine Claude de Bavay’ ristamisel. Puu on suur, laiuva ümmarguse võraga. Saagikus kehvapoolne. Esineb viljakande perioodilisust. Talvekindlus on rahuldav, kuid õiepungad on külma suhtes õrnõitu. Oma õietolmuga viljub nõrgalt. Paremad tolmuandjad on ‘Iskra’ ja ‘Tartu punane’. Ploom on suurepoolne, ovaalne, lillakaspunane., tugeva vahakirmega. Viljaliha on tumekollane, tihe, kiuline, mahlane, magushapukas ja sisaldab 15,0% mahla kuivainet, 9,4% suhkruid, 1,92% happeid ja 13 m% C vitamiini. Ploomide kvaliteet on aastati väga kõikuv. Luuseeme eraldub viljalihast hästi. Sobib värskelt söömiseks, moosiks ja kompotiks. Valmib augusti keskpaiku.

‘Zaretšnaja rannjaja’. Aretatud Mitšurinskis ‘Euraasia 21’ õite tolmeldamisel ‘Volžskaja krassavitsa’ ja ‘Krasnaja dessertnaja’ õietolmu seguga. Puu on suur, ümara võraga, saagikas. Talvekindlus on hea. Oma õietolmuga ei vilju. Paremad tolmuandjad sordid on ‘Renklod Haritonovoi’, ‘Agen’ ja ‘Emma Leppermann’. Ploom on suur, ümmargune, silmapaistvalt ilusa välimusega, punakaslilla, sinaka vahakirmega. Viljaliha on kollane, keskmise tihedusega, kiuline, väga hea hapukasmagusa ja veidi vürtsika maitsega, sisaldab 15,1% mahla kuivainet, 8,2% suhkruid, 1,80% happeid ja 12 m% C-vitamiini. Luuseeme on lahti. Valmib enamasti augusti keskpaiku ja sobib nii lauale kui ka moosiks ja kompotiks. Vihmasel suvel haigestub tugevasti luuviljaliste mädanikku.

Kokkuvõte ja järeldused

Eeltoodud tähelepanekute põhjal on Eestis kõige rohkem perspektiivi uuematel Venemaa sortidel 'Euraasia 21', 'Renklod Haritonovoi', 'Renklod Jenikejeva', 'Smolinka' ja 'Zaretšnaja rannjaja', mis hea talvekindluse, saagikuse ja viljade kvaliteedi poolest on oluliseks täienduseks meie ploomisortimendile. Kaks neist, 'Renklod Haritonovoi' ja 'Renklod Jenikejeva', on võetud ka meil kasvatamiseks soovitatud sortide ametlikku nimekirja, esimene alates 1998., teine 2001. aastast. Ka sobivad meil edukalt kasvatamiseks 'Iskra', 'Tulskaja tšernaja', 'Mirnaja' ja 'Tambovskaja'. Vana vene sort 'Renklod kolhoznõi' ja uuemad 'Etjud' ning 'Kantemirovka' Eestis ilmselt perspektiivseks ei kujune, eelkõige nende kehvapoolsete kvaliteediomaduste tõttu. Ka 'Pamjat Timirjazeva' ja 'Volžskaja krassavitsa' on kehvapoolsed, vähese saagikuse ja aastati tugevasti kõikuva viljakvaliteediga.

Kirjandus

Jaama, A., Jaama, E. Ploomid. – Tallinn, Valgus, 1990. – 240 lk.

Jänes, H., Pae, A. Plum breeding at the Polli Horticultural Institute (Estonia). –Acta Horticulturae, 478, p. 301...304, 1998.

Еникеев Х. К. Биологические особенности сливы и выведение новых сортов. – М. Изд. АН СССР, 1960. – 307 с.

Фефелов В. А., Богатов Н. П. Сорт – основа урожая. – Нижний-Новгород. Изд. ННГУ, с. 17...18, 1991.

Uurimust on toetanud Eesti Teadusfondi grant nr. 3519.

Russian Plum Cultivars in Estonia

H. Jänes, A. Pae

Summary

During the very severe winter in 1939/40 and the following ones most of the cultivars of Western European origin in Estonia were damaged. The need for cultivars of better winterhardiness was urgent. Russia had a long tradition for breeding plum cultivars. Several of their cultivars had received large attention as a very frost-resistant ones. On this background it was found promising to introduce some of their cultivars into Estonia and use in our plum breeding programs as valuable parents. Winterhardiness, fruit characteristics and productivity of introduced 14 Russian cultivars were evaluated during the period 1990–2001 at the Polli Horticultural Institute. A short description of eleven cultivars is presented. Among the tested cultivars 'Euraasia 21', 'Renklod Haritonovoi', 'Renklod Jenikejeva', 'Smolinka' and 'Zaretšnaja Rannjaja' were the best with good winterhardiness, fruit size and productivity.